

ODÚMRŤ NA PODDANSKÝCH STATCÍCH LITOMYŠLSKÉHO BISKUPSTVÍ

Pavel KRAFL

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovak Republic
pkrafl@ukf.sk
ORCID: 0000-0003-0595-7904
SCOPUS Author ID: 38761825300
WoS Reseacher ID: M-6153-2013

KRAFL, Pavel. Escheat on the Serf Estates of the Litomyšl Bishopric. In *Studia Historica Nitriensia*, 2026, Vol. 30, No. 1, p. 149-161, ISSN 1338-7219. DOI: 10.17846/SHN.2026.30.1.149-161.

One issue in the law of succession is the institute of escheat. In the study, the author deals with escheat in relation to seignorial law with regard to villages owned by the bishopric in Litomyšl. An overview of developments regarding feudal escheat in the Czech lands is briefly outlined and attempts to abolish escheat are described. In the event that a family died out at a farmhouse, escheat fell to the manorial lords. Only the son of a farmer was entitled to the farm, not the daughter or widow, or any other relative. Escheat rights were a source of profit for the manorial lords, who sold the escheat farmhouses. In the 15th century, some noble lords waived the right of escheat in their estates in exchange for a sum of money, allowing their subjects to freely bequeath property in the form of a will. The question became live during the pre-Hussite period thanks to the church owners of estates. The issue was opened by Prague archbishop Jan of Jenštejn (1378-1395/1396), who had the intention of ensuring the blanket abolition of escheat on the archbishop's estates. However, he failed in his efforts. The question lived on in the minds of church representatives, as indicated by four documents issued in favour of subjects from 1406 to 1407 by Bishop of Olomouc Lacek of Kravaře, Archbishop of Prague Zbyněk Zajíc of Házmburk, and Bishop of Litomyšl Jan Železný. The synodal sermon given by Jan Hus in 1407 also played a role. Bishop of Litomyšl Jan Železný (1388/1389-1416) issued a generally-formulated document for municipalities owned by the Litomyšl bishopric at the end of October 1407. In 1412, Jan Železný issued two new privileges, this time including a specific list of the municipalities and villages concerned. The formulation of all three documents indicates the strong critical attitude of the bishop towards the institution of escheat, which he considered to be unlawful, contrary to God's law, canon law, and human rights. A critical edition of two previously unpublished documents by Bishop Jan Železný is attached at the end of the study.

Klíčová slova: odúmrtí; Litomyšlské biskupství; poddaný; pozdní středověk; pramenná edice;

Keywords: Escheat; Litomyšl Bishopric; Serf; Late Middle Ages; Source Edition;

Jedním z témat v rámci dědického práva je institut odúmrťe. V drobném příspěvku se jí budeme věnovat na poli vrchnostenského práva, a to v souvislosti s biskupstvím v Litomyšli a jeho vesnicemi. Problematika selského stavu patří mezi tradiční témata studia. Co se týče základní literatury k rolníkům, lze se odkázat na studii Giovanniho Cherubiniho¹ či monografii Hanse-Wenera Goetze.² Zásadní charakter má monografie Kamila Krofty *Dějiny selského stavu* a následně vydané *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské* od Františka Grause. Obě knihy jsou vybaveny kapitolami, resp. pasážemi o odúmrťích.³ Kapitulu o venkovském obyvatelstvu 14. století nalezneme ve *Velkých dějinách zemí koruny české*.⁴ Pro období poslední třetiny čtrnáctého století a první čtvrtinu století patnáctého téma souhrnně zpracoval Josef Macek,⁵ stručně Petr Čornej.⁶ Dějiny litomyšlského biskupství vzešly z pera Zdeňka Nejedlého.⁷ Ohledně majetkového práva církve lze odkázat na *Dějiny církevního práva v českých zemích ve středověku* od Pavla Krafla.⁸ Počátky zájmu o poddanské odúmrťe lze dát do souvislosti s krátkým přehledem problematiky odúmrťí v Čechách v pozdním středověku, který roku 1875 podal Josef Kalousek v *Památkách archaologických a místopisných*.⁹

V době předhusitské se ojediněle ozývaly hlasy na podporu poddaných utiskovaných svojí vrchností. Vzpomenout lze Konráda Waldhausera, Matěje z Janova či Tomáše ze Štítného.¹⁰ V době pohusitské učení o trojím lidu rázně odmítl Petr Chelčický. Kněží a páni podle něj lžou, když tvrdí, že sedláci mají pro ně pracovat a živit je.¹¹ Pohyb poddanského obyvatelstva mimo své panství je registrovatelný již pro dobu před husitskou revolucí. Roku 1380 byl na moravském zemském sněmu vznesen požadavek na kontrolu pohybu poddaných. V pohybu zřejmě nebylo vždy bráněno, jak může naznačovat listina krále Václava IV. z roku 1393 pro České Budějovice, v které panovník umožnil přijímat poddané z cizích panství bez výhostného listu (!), stačilo jim prokázat před městskou radou absenci dluhů vůči své vrchnosti.¹² V době po husitské revoluci dochází k úbytku obyvatelstva,

¹ CHERUBINI, Giovanni. Rolník a zemědělství. In LE GOFF, Jacques (ed.). Středověký člověk a jeho svět. Praha 1999, s. 101-121.

² GOETZ, Hans-Werner. Život ve středověku. Jinočany 2005, s. 161-234 (kapitola Selský život na panském statku).

³ KROFTA, Kamil. Dějiny selského stavu. Praha 1949, s. 114-119; GRAUS, František. Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské. Sv. II. Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. století do roku 1419. Praha 1957, s. 249-256.

⁴ BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. IV.b. Praha–Litomyšl 2003, s. 135-149.

⁵ MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526). Sv. IV. Venkovský lid. Národnostní otázka. Praha 1999.

⁶ ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. VI. Praha–Litomyšl 2007, s. 491-494.

⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. Dějiny města Litomyšle a okolí. Sv. I. Dějiny kláštera a biskupství Litomyšlského (do r. 1421). Litomyšl 1903.

⁸ KRAFL, Pavel. Dějiny církevního práva v českých zemích ve středověku. Ius canonicum medii aevi, vol. 3c. Prešov 2024, s. 186-217; TÝŽ, Canon Law in the Kingdom of Bohemia in the Middle Ages. Ius canonicum medii aevi, vol. 4. Prešov 2024, s. 144-189.

⁹ [KALOUSEK, Josef] – ČERMÁK, Ed. Osvobození poddaných biskupa Litomyšlského od nápadův. In Památky archaologické a místopisné, 1875, roč. 10, č. 2, kol. 357-360.

¹⁰ Srov. např. SPĚVÁČEK, Jiří. Václav IV. 1361–1419. Praha 1986, s. 498; BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha 2010, s. 202.

¹¹ BOUBÍN, Jaroslav. Petr Chelčický. Myslitel a reformátor. Praha 2005, s. 92-93.

¹² BOBKOVÁ – BARTLOVÁ, Velké dějiny, IV.b, s. 149.

který patří mezi charakteristiky krize pozdního středověku. Objevuje se fenomén opuštěné vesnice. Během celého 15. století a první čtvrtiny 16. století zaniklo podle odhadů na 850 až 1000 vesnic. Zemský sněm v Čechách v roce 1437 požaduje, aby poddaní byli vráceni svým pánům a opuštěné dědiny byly osazeny jinými lidmi. Ustanovení zemského sněmu z let 1453, 1472, 1474 a 1485 v Čechách nařizovala, aby nikdo nepřijímal poddané bez výhostního listu.¹³

V případě vymření rodiny na selském statku odúmrtí připadla vrchnosti.¹⁴ Nárok na grunt měl toliko syn sedláka, nikoliv dcery a vdova, nemluvě o dalších příbuzných.¹⁵ Odúmrtí právo bylo zdrojem zisků vrchnosti, která odumřelé statky prodávala. V případě klášterních statků odúmrtí připadla zakladateli kláštera, pokud se svého práva nevzdal.¹⁶ Některé šlechtické vrchnosti se na svých panstvích za peněžní sumu vzdávaly práva odúmrti, čímž umožnili poddaným kšaftovat. Zmínit lze příklady z přelomu 15. a 16. století. Desítkám vesnic dali právo kšaftovat Pernštejnové, pětatřiceti vsím na panstvích Polná a Příbyslav roku 1502 přenechal odúmrtě Hynek z Kunštátu. Rožmberci roku 1511 prodali právo kšaftovat třiceti vesnicím.¹⁷ Ves Nosislav obdržela roku 1476 právo kšaftovat od Pertolda z Lipé, majitele části vsi, a zástavního držitele Viléma z Pernštejna.¹⁸ Ke změně v odúmrtím právu mohlo dojít v souvislosti s povýšením vsi na městečko, jak naznačuje mladší příklad. Vilím Malovec roku 1570 přiznává Maršovicím, králem na jeho žádost povýšeným na městečko, právo volného prodeje statku s poplatkem čtyř míšeňských grošů z každé kopy prodejní ceny.¹⁹

Nicméně již z doby předhusitské lze zaznamenat rezignace na odúmrtě ze strany šlechtických majitelů obcí. Dne 29. června 1372 litomyšlský biskup Albrecht ze Šternberka a jeho synovec Petr ze Šternberka městečku Dědice, součásti rodového majetku Šternberků, umožnil přechod z robot na peněžní dávky. Přitom komunitě obyvatel městečka, včetně držitelů dvorů, hospodských a mlynářů dovolil, aby všechny majetky spadající na ně smrtí mohli odkazovat či darovat svým příbuzným, jak je zvykem v městech Moravského markrabství.²⁰ Dne 24. července 1404 se odúmrti ve svém městě Kostelci nad Labem vzdal Aleš z Dubé a na Dražicích. Rozhodnutí se týkalo měšťanů a všech obyvatel města, kteří po sobě smrtí zanechají majetky. Nově neměly připadnout majiteli vsi, ale nejbližšímu

¹³ MACEK, Jagellonský věk, IV., s. 36; ČORNEJ – BARTLOVÁ, Velké dějiny, VI., s. 491, 493; BERANOVÁ – KUBAČÁK, Dějiny zemědělství, s. 202.

¹⁴ VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN Jaromír a kol. Vývoj soukromého práva na území českých zemí. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, sv. 426. Brno 2012, s. 193; KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – VESELÁ, Renata – VLČEK, Eduard, Vývoj českého soukromého práva. Praha 2004, s. 71.

¹⁵ KRAFL, Dějiny církevního práva, s. 248; GRAUS, Dějiny, II., s. 252.

¹⁶ ČERNÝ, Miroslav. Kuneš z Třebovle. Středověký právník a jeho dílo. Plzeň 1999, s. 52, pozn. 370; GRAUS, Dějiny, II., s. 253.

¹⁷ MACEK, Jagellonský věk, IV., s. 111. – Příklady sum zaplacených obcemi vrchnosti za zrušení odúmrti uvádí KROFTA, Dějiny, s. 117.

¹⁸ FRIC, Pavel. Právo odúmrti pro Nosislav udělené listinou Pertolda z Lipé a Viléma z Pernštejna roku 1476. In Jižní Morava, 2014, roč. 50, sv. 53, s. 382.

¹⁹ TLAPÁK, Josef. Purkrecht a odúmrtí na tloskovském panství v době předbělohorské. In Pocta nestoru české agrární historiografie. K jubileu PhDr. Josefa Tlapáka, CSc., Praha 2003, s. 188, 190.

²⁰ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (=CDM). Vol. XIII. Ed. BRANDL, Vincenz. Brünn 1897, Nachtrag, s. 541-542; Vol. XV. Ed. BRETHER, Berthold. Brünn 1903, č. 138, s. 116-117. Srov. PAPAJÍK, David – SOMER, Tomáš. Albert ze Šternberka. Arcibiskup, zakladatel, mecenáš a diplomat doby Karla IV. Praha 2021, s. 199.

příteli zemřelého, podle práva a na základě dispozice přísežných.²¹ Lze dále zmínit listinu rytíře Jana Leskovce, který se dne 30. března 1411 vzdal odúmrti ve svých vsích Střítež, Ždírec, Dobešov, Štoky, Okrouhlička, Petrovice, Heroltice, Zvonějov a Dobronín. Jeho rozhodnutí bylo potvrzeno majitelem vesnic Mikulášem starším Trčkou z Lípy a jeho synem Mikulášem dne 4. ledna 1493 a rozšířeno na další ves, Nové Dvory.²²

Zajímavou kapitolu z dějin institutu odúmrti představují aktivity pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna (1378–1395/1396), které vyústily v teoretické debaty. Roku 1386 se Jan z Jenštejna rozhodl vzdát se na statcích pražského arcibiskupství selských odúmrtí. Obdržel nutný souhlas pražské katedrální kapituly pro tento krok. Nicméně následně se rozpoutal spor, když na zasedání kapituly vystoupil její člen, scholastik Vojtěch Raňkův z Ježova, a zhatil vydání privilegia. Své odmítavé postoje formuloval ve spisu *Apologia*. Argumentaci postavil na odmítnutí verše z 4. knihy Mojžíšovy (Numeri), v kterém je řeč o nároku dcery na dědictví po otci.²³ Arcibiskup Jan z Jenštejna reagoval svým traktátem *Contra Adalbertum*. Z podnětu arcibiskupa sepsal kanonista Kuneš z Třebovle spis *De devolutionibus non recipiendis*. S pomocí řady církevních autorit dokládá právo sedláků odkazovat majetek dětem obojího pohlaví. Zdůrazňuje, že postavení poddaného neodpovídá otrokovi, ale emfyteutickému sedlákovi podle římského práva. K všeobecnému zrušení odúmrtí, ke kterému arcibiskup Jan z Jenštejna směřoval, nakonec nedošlo.²⁴ Pokračování praxe vybírání odúmrtí na arcibiskupských statcích doloženo k roku 1390.²⁵ Svůj odmítavý postoj k braní odúmrtí arcibiskup Jan z Jenštejna vyjádřil též v listě adresovaném Jindřichovi z Rožmberka.²⁶ V následujících letech lze vysledovat jistou příležitostnou vstřícnost mezi církevními vrchnostmi, některými představiteli klášterů a zejména mezi některými hierarchii.

²¹ Codex iuris municipalis regni Bohemiae (=CIM). Vol. IV/1 Privilegia non regalium civitatum provinciarum annorum 1232–1452. Ed. HAAS, Antonín. Praha 1954, č. 182, s. 261–262.

²² SCHLESINGER, Ludwig. Deutschböhmisches Dorfweisthümer. In Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1884, vol. 22, s. 319–322, č. 9. KALOUSEK, Josef. Řády selské a instrukce hospodářské. Archiv český. Vol. XXII. Praha 1905, s. 7, č. 7; Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.) (=RBMV). Vol. VIII. Fontes qui in archivis regionalibus terrae Moraviae et in archivis civitatum Brunensis et Ostraviensis asservantur. Edd. PSÍK, Richard – BOK, Václav. Ostraviae 2015, č. 351, s. 229 (Psík a Bok neuvádějí Schlesingerovu edici a Kalouskův regist).

²³ Num 27, 6–11.

²⁴ KRAFL, Dějiny církevního práva, s. 248; TÝŽ, Canonical Jurisprudence in the Kingdom of Bohemia in the Middle Ages. In Annals. Belgrad Law Review, 2023, roč. 71, č. 3, s. 454–455; SEDLÁK, Jan. M. Jan Hus. Praha 1915, s. 63–65. K traktátu *De devolutionibus non recipiendis* podrobněji BOHÁČEK, Miroslav. Právní ideologie předhusitského zastávce selské svobody. In Sborník historický, 1961, sv. 8, s. 108–129; ČERNÝ, Kuneš z Třebovle, s. 58–62, 67–79. K traktátu *Apologia* podrobněji KADLEC, Jaroslav. Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova. Praha 1969, s. 51–57 (k rukopisnému dochování traktátu *Apologia* s. 85–86, č. 22), ze starších prací LOSERTH, Joseph. Beiträge zur Geschichte der Husitischen Bewegung, II. Der Adalbertus Ranconis de Ericinio. In Archiv für österreichische Geschichte, 1878, sv. 57, s. 228–247. – Edici traktátu Vojtěcha Raňkova z Ježova poskytl LOSERTH, Beiträge, s. 248–264 (část věnovaná odúmrtem na s. 256–264, č. 3), nověji KADLEC, Jaroslav. Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Ranconis de Ericinio. Münster 1971, s. 311–328. Traktát Jana z Jenštejna vydal KALOUSEK, Josef. Traktat Jana z Jenštejna proti Vojtěchovi Rankovu o odúmrti. In Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag / Zprávy o zasedání královské české společnosti nauk v Praze, 1882, s. 173–186, č. 22 (o odúmrti s. 179–186, č. 13–17). Kritická edice Kunešova traktátu viz ČERNÝ, Miroslav II „doctor decretorum“ Kuneš di Třebovel. Edizione critica e analisi storico-giuridica del suo trattato „De devolucionibus“. Roma 1988; TÝŽ, Kuneš z Třebovle, s. 136–151.

²⁵ GRAUS, Dějiny, II., s. 256.

²⁶ SEDLÁK, Jan. M. Jan Hus, s. 70*.

Roku 1395 zasáhl do dědění odúmrtního majetku v městě Netolice, vlastněného cisterciáckým klášterem ve Zlaté Koruně, král Václav IV. Král využil své právo zakladatele a odvolal zrušení odúmrti za úplatu, ke kterému neoprávněně, bez souhlasu panovníka, přistoupil předchozí zlatokorunský opat. Tento umožnil měšťanům Netolic vykoupit se z práva odúmrti. Král svoji listinu vydal dne 24. prosince vydanou, a to na žádost nového opata ve Zlaté Koruně a tamního konventu. Listinou ze dne 4. října 1401 král Václav IV. nařídil nejvyššímu podkomořímu Království českého, aby nenarušoval prodej odúmrtních majetků v městě, a to pod pokutou sto hřiven čistého stříbra. Polovina ze zisku měla připadnout královské komoře a druhá polovina opatovi a konventu.²⁷

Gesto vůči měšťanům z biskupského městečka Modřice u Brna, v kterém byl biskupský hrad,²⁸ učinil olomoucký biskup Lacek z Kravař (1403–1408). Dne 15. dubna 1406 vydal za souhlasu olomoucké kapituly listinu, ve které ustanovil, že v Modřicích budou movité a nemovité majetky dědit příbuzní obojího pohlaví. V naraci listiny je připomenuta právní zvyklost, která platí na Moravě a tedy v olomoucké diecézi, podle které movitý i nemovitý majetek spadá na pána dané lokality, pokud muž nebo žena postrádá legitimní dědice. Označuje ji za zkaženost (*corruptela*). Biskup stanovil, že po smrti jakéhokoliv měšťana nebo obyvatele městyse Modřice, ať je mužského nebo ženského pohlaví, budou dědit jeho pokrevní příbuzní obojího pohlaví, výslovně uvádí syny a dcery, bratry a sestry a synovce (*nepotes*). Rozhodl, že osoba, která získá dědictví, ať už obyvatel městečka nebo přistěhovalec, má po jeden rok osobně v městečku sídlit. Až poté smí před rychtářem a přísežnými majetek převádět, pokud chtějí přesídlit jinam.²⁹

V časové návaznosti na akt Lacka z Kravař přichází na podzim téhož roku rozhodnutí pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Házmburka (1402–1411), které se týká arcibiskupského města Kojetína a vesnic Němčice, Měřovice a Hruška.³⁰ Arcibiskup dne 2. října 1406 vydal listinu, kterou na žádost měšťanů a obyvatel upravil dědické právo v Kojetíně. Úprava se týkala nejen měšťanů, ale všech obyvatel městečka a dále vesnic, které spadaly pod městečko. Všichni obyvatelé městečka a jejich dědici jsou oprávněni veškeré své majetky prodávat, odkazovat a darovat podle své vůle na základě svého testamentu. Pokud nezanechá po sobě testament, movité a nemovité majetky připadnou pokrevním příbuzným, bez zásahů arcibiskupa či jeho úředníků. Dědici se mají ujmout majetků a bydlet v nich do roka, jinak je pozbudou. Pokud se do roka dědicové neobjeví, pak majetek spadá na arcibiskupství jako odúmrtí. Arcibiskupští úředníci neměli dcery, sirotky, vdovy a příbuzné měšťanů a obyvatel nutit ke sňatku.³¹ V další listině z téhož dne pražský arcibiskup

²⁷ CIM IV/1, č. 151, s. 223-224; č. 181, s. 260-261; Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.), BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra (eds.). Fontes Archivi Nationalis, I. Litterae monasteriorum, 2 (1398–1419). Vol. V. Praeae 2007, č. 738, s. 61; KOPIČKOVÁ, Božena (ed.). Fontes Archivi publici Trebonensis. Vol. III. Praeae 1977, č. 462, s. 188-189.

²⁸ PLAČEK, Miroslav. Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2001, s. 397; HOSÁK, Ladislav. Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 2004, s. 218.

²⁹ BRANDL, Vincenz (ed.). Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (=CDM). Vol. XIII. Brünn 1897, č. 413, s. 448-449. Srov. Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.). KOPIČKOVÁ, Božena (ed.). Vol. IV. Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis. Praeae 1989, č. 517, s. 217. GRAUS, Dějiny, II., s. 251.

³⁰ HOSÁK, Historický místopis, s. 504.

³¹ CDM XIII., č. 440, s. 481-483. Srov. RBMV VIII., č. 289, s. 197-198. Srov. KALOUSEK, Řády selské, s. 7, č. 7.

upravil dědické právo ve vesnicích Němčice, Měřovice a Hruška, a to na žádost jejich obyvatel. Ustanovení jsou textově totožná s příslušnými pasážemi listiny pro Kojetín.³²

Za episkopátu Zbyňka Zajíce roku 1407 vykonal Jan Hus na pražské synodě z 18. října kázání *State succincti lumbos vestros* postavené na verši z Listu Efezským (6, 14). Krom důrazu na mravní čistotu kněží, který kázání dominuje, připomíná i problematiku poddanských odúmrť, které zásadně odmítá.³³ Patrná je časová souvislost mezi synodou a na ní prosloveným kázáním a několik dnů poté (22. října) vydanou listinou litomyšského biskupa Jana Železného (1388/1389–1416), která bude představena níže. Lze předpokládat, že Jan Železný byl na pražské synodě přítomen nebo přinejmenším k němu došel ohlas kázání. Pouhé čtyři dny časového rozdílu ve středověku, kdy jim jinak plynul čas, znamenají, že se jednalo pro litomyšského biskupa o silný impuls, v souladu s jeho postoji.³⁴ Podle odhadu V. Flajšhans zřejmě až po synodálním kázání vznikl český list (resp. traktát) Jana Husa *Odmrti bráti jest protivné Bohu*, v kterém obšírně argumentuje ve prospěch vzdání se odúmrť.³⁵

Pro tematiku odúmrť na majetcích litomyšského biskupství jsou předmětné tři listiny z let 1407 a 1412. První listina ze dne 22. října 1407 je uložena ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové – Státním okresním archivu v Ústí nad Orlicí, ve fondu Archiv města Česká Třebová, jako inventární číslo 2. Vydavatelem je litomyšský biskup Jan Železný. Jedná se o pergamenovou listinu. Přivěšena byla pečeť litomyšského biskupa Jana Železného, dnes ztracená.³⁶ Dvě listiny byly vydány dne 4. února 1412. V obou případech je vydavatelem litomyšský biskup Jan Železný a katedrální kapitula. První z nich je uložena ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové – Státním okresním archivu ve Svitavách se sídlem v Litomyšli, ve fondu Archiv města Litomyšl, jako inventární číslo 31. Psací látkou je pergamen. Na plíce byly přivěšeny pečeti litomyšského biskupa Jana Železného a litomyšské kapituly, z nichž se dochovala toliko pečeť kapitulní. Je z přírodního vosku, část opisu a pečetního pole je poškozeno, včetně části pečetního pole. V pečetním poli je Panna Maria s dítětem, v gotické architektuře.³⁷ Druhá z listin je uložena ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové – Státním okresním archivu v Ústí nad Orlicí, ve fondu Archiv města Česká Třebová, jako inventární číslo 3. Psací látkou je

³² CDM XIII., č. 439, s. 479-480. Srov. KALOUSEK, Řády selské, s. 7, č. 7.

³³ SEDLÁK, M. Jan Hus, s. 120; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Das Synodal- und Reformpredigtwesen in den Gärungsprozessen im spätmittelalterlichen Böhmen. In Przegład Tomistyczny, 1916, roč. 22, s. 187-188.

³⁴ Potenciální přítomnost litomyšského biskupa na pražské říjnové synodě roku 1407 by mohla případně posloužit jako doklad jejího provinciálního charakteru. Již Arnošt z Pardubic nařídil konání provinciálních synod na sv. Lukáše (18. října), charakter větší části svatolukášských synod je nejasný, jen u některých její provinciální charakter přesvědčivě doložil KRAFL, Pavel. Synody a statuta olomoucké diecéze. 2. vydání. Praha 2014, s. 103-107, 218-222; TÝŽ, Provincial and Legatine Statutes of the Archbishops of Prague. In Quaestiones Medii Aevi Novae, 2003, sv. 8, s. 289-300 (1353, 1361, 1385, 1386, 1410, snad 1405). V edici Pražské synody a koncily předhusitské doby. Eds. POLC, Jaroslav V. – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Praha 2002 nejsou pražské legátské a provinciální synody správně určeny.

³⁵ FLAJŠHANS, Václav. M. Jana Husi traktát o otmrti. In Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, 1902, Praha 1903, č. 5, s. 1-11.

³⁶ Srov. Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.). BLECHOVÁ, Lenka – SEDLÁČEK, Petr – VEČEŘE, Vojtěch (eds.). Vol. IX. Fontes Archivi publici Zámorsk et Archivi parochialis Glacensis. Prae 2020, č. 82, s. 96.

³⁷ Srov. RBMV IX., č. 98, s. 109-110; SEDLÁČEK, Petr. Listinný materiál ke vztahu Jana Železného a města Litomyšle. In Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, 2018, vol. 32, č. 1, s. 31.

těž pergamen. Přivěšeny byly pečeti litomyšlského biskupa Jana Železného a litomyšlské kapituly, žádná z nich se nedochovala.³⁸

Všechny tři listiny Jana Železného z let 1407 a 1412 mají stejnou arengu.³⁹ Ve všech třech listinách je též narace o stejné textaci, kterou biskup Jan Železný zdůvodňuje vydání listin. Co je zásadní, dosavadní právní nárok vrchnosti na odumřelý statek označuje za zneužívaný a nešťastný obyčej, ba spíše špatnost protiřečící Božskému právu, právu kanonickému i právu lidskému.⁴⁰ V dalším textu právní zvyklost biskup Jan Železný označuje za zločin, kterému se poddaní nemohou vyhnout, „za zhoubnou nákazu dobře promyšlené špatnosti,“ kterou hodlá zarazit, aby jeho poplatní lidé nebyli vystaveni bezprávnému vymáhání částek, sužování a přetěžování.⁴¹

Listina litomyšlského biskupa Jana Železného z roku 1407 představuje obecně formulované privilegium, ve kterém poplatné lidi z biskupských majetků osvobozuje v případě smrti kteréhokoliv z nich od práva odumřtě. Katedrální kapitula k rozhodování přizvána nebyla, není o ní žádná zmínka. Listina obsahuje pouze obecný odkaz na poradu s věřícími, a to jak duchovními tak laickými.⁴² Právě absenci souhlasu litomyšlské kapituly můžeme považovat za přímou příčinu nového vydání privilegií pro poddané z biskupských majetků o pár let později. V novějších listinách byly též konkretizovány obce, kterých se výsada týkala.

Biskup Jan Železný v listině z 4. února 1412 z litomyšlského archivu (č. 31) všechny odumřelé statky vyjímá z dosavadní zvyklosti, podle které smrtí poplatných lidí, tedy poddaných, spadaly na jeho předchůdce a na něho, a to ve vyjmenovaných vesnicích, které náleží k obročí biskupství v Litomyšli. Ke změně došlo s podporou prelátů a celé katedrální kapituly, jak je v listině výslovně uvedeno. Jmenování jsou převor Jan, kustod Martin, kantor Vavřinec, scholastik Jan za celou instituci, která jednomyslně na jednání „in capitulo nostro generali“ vyjádřila souhlas. Jednalo se o vesnice Dolní Újezd, Osík, Čistá, Janov, Němčice, Dvořice, Svinná, Strakov, Kozlov, Třemošná, Lezník, Karle, Květná, Vidlatá Seč, Chotěnov, Morašice, Říkovice, Bohuňovice, Sedliška, Nedošín, Mikuleč, Sematín, Lačnov, Koclířov a Kamenná Horka.⁴³

³⁸ RBMV IX., č. 99, s. 110.

³⁹ „Dum humane fragilitatis rimamur incertum, dum collabentis vite ruinam prospicimus, dum certissime mortis appropinquantis molestias intuemur, profecto ad considerandas nostre vite semitas, ad discutiendum lese consciencie tenebras et ad obtinendum favorem propicium iusti iudicis Domini Dei nostri argumentis non tam probabilibus quam etiam ad sensum demonstrantibus animamur eoque forcus, quo nichil latet tanti iudicis noticiam, quo cuncta nuda sunt eius oculis, quo sue potencie nichil est, quod resistere valeat quovismodo.“

⁴⁰ „Et licet ab quandam abusinam et perniciosam consuetudinem, que tamen consuetudo dici non meretur, corruptela et ex convisita malicia contra ius divinum, canonicum et humanum invenimus.“

⁴¹ „Ne ... sub iniuriosa exaccione, angaria ac aggravacione sedeant.“

⁴² „cum consilio fidelium nostrorum tam spiritualium quam temporalium“. – Státní oblastní archiv Hradec Králové – Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí, Archiv města Česká Třebová, inv. č. 2. Viz níže Příloha č. 1. – Zdeněk Nejedlý mylně píše, že listina je určena (jen) pro Českou Třebovou. Stejnou chybnou informaci uvádí Zdeňka Hledíková, bez uvedení zdroje. Česká Třebová v adrese listiny není uvedena ani žádná jiná lokalita, dochování v archivu města není dokladem. NEJEDLÝ, Dějiny, s. 220; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Litomyšlské biskupství. In Litomyšl. Duchovní tvář českého města (Sborník historických prací). Litomyšl 1994, s. 46.

⁴³ Státní oblastní archiv Hradec Králové – Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, Archiv města Litomyšl, inv. č. 31. Viz níže Příloha č. 2. – Srov. NEJEDLÝ, Dějiny, I., s. 220; TOMÍČEK, Ant. Sedlák od století šestnáctého na Litomyšlsku. In Český lid, 1899, roč. 8, s. 154.

Zřejmě z 16. století pochází český překlad listiny; dochoval se v litomyšlském urbáři z roku 1557.⁴⁴

V druhé listině z 4. února 1412 (z původního archivu města Česká Třebová, č. 3) Jan Železný osvobozuje od odúmrti všechny poplatné poddané z biskupských majetků z další části diecéze. Týká se města České Třebové s předměstím Parník a dále vesnic Ostrov, Anenská Studánka, Helvíkov, Skuhrov, Rybník, Zhoř a Dlouhá Třebová. I zde je formulován náležitým způsobem souhlas vyjádřený katedrální kapitulou, v čele s jejími hodnostáři. Listina se netýká jenom odúmrti, ale také robot, kterými byli poplatní lidé z uvedených obcí povinováni při hradu Lanšperk; proměňuje je na roční plat dvaceti grošů z každého lánu.⁴⁵

Závěr

Sociální postavení poddaných představovalo citlivou otázku, svoji roli mohl sehrát i institut odúmrtě, kdy v případě absence mužského dědice se rodina mohla dostat do složité situace, včetně nutnosti se nově na statku zakoupit manželem dcery nebo případně novým manželem vdovy. Nemluvě o vyloučení možnosti odkázat statek jiným příbuzným. V době předhusitské se otázka stala živou, a to díky církevním vrchnostem, zejména díky konkrétním hierarchům se sociálním cítěním nebo s jistou mírou vstřícnosti k potřebám konkrétních obcí. Otázku otevřel pražský arcibiskup Jan z Jenštejna, který pojal úmysl celoplošně zrušit odúmrtě na arcibiskupských statcích. Svým rozhodnutím by výrazně proměnil situaci v desítkách vesnic vlastněných arcibiskupstvím, s možným širším ohlasem a dosahem. Nakonec otázka ustrnula na poli akademické debaty mezi Jenštejnovým odpůrcem Vojtěchem Raňkovým z Ježova a Kunešem z Třebovle. Nicméně žila v povědomí některých církevních představitelů, jak naznačují čtyři listiny vydané po sobě v průběhu let 1406–1407 olomouckým biskupem Lackem z Kravař, pražským arcibiskupem Zbyňkem Zajícem z Házmburka a litomyšlským biskupem Janem Železným. Roli sehrálo i synodální kázání Jana Husa z roku 1407. V případě Lacka z Kravař a Zbyňka Zajíce z Házmburka se jednalo o privilegia pro jednotlivé obce, nerealizovaný úmysl Jana z Jenštejna a privilegium Jana Železného z roku 1407 byly pojaty celoplošně, pro všechny biskupské statky. Jan Železný svůj krok učinil bez patřičného souhlasu litomyšlské kapituly, nejspíše proto se o záležitosti jednalo o pět let později, kdy kapitula vyjádřila svůj souhlas a biskup vydal dvě nová privilegia, do kterých je tentokrát zahrnut jmenovitý výčet obcí, jichž se týkala. Tyto listiny z roku 1412 současně představují doklad o vsích příslušejících k biskupskému obročí v Litomyšli. Narace všech tří listin Jana Železného naznačuje vyhraněný kritický postoj vůči instituci odúmrtě, který považuje za protiprávní, odporující Božím právu, kanonickému právu i lidskému právu.⁴⁶ Sociální cítění vydavatele je vyjádřeno i označením svých poddaných za chudé lidi. Listinou z 4. února 1412 pro Českou Třebovou a skupinu vesnic určitým způsobem nahrazuje výpadek příjmů vyplývající ze zrušení odúmrtí tím, že převádí robotu poddaných při hradu Lanšperk na roční plat.

⁴⁴ KALOUSEK – ČERMÁK, *Osvobození poddaných*, kol. 357-360. Srov. KALOUSEK, *Řády selské*, s. 7, č. 7.

⁴⁵ Státní oblastní archiv Hradec Králové – Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí, Archiv města Česká Třebová, inv. č. 3. CIM IV/1, č. 202, s. 304-307; RBMV IX., č. 99, s. 110. – Srov. NEJEDLÝ, *Dějiny*, s. 220-221.

⁴⁶ Srov. GRAUS, *Dějiny*, II., s. 254.

PŘÍLOHA

1.

22. říjen 1407. Litomyšl.

Jan, litomyšlský biskup, lidi podřízené a poplatné litomyšlskému biskupství osvobozuje od práva odúmrti.

Sig. Jana, litomyšlského biskupa (deperditní).

Orig. perg. Lat., SOA Hradec Králové – SOKA Ústí nad Orlicí, AM Česká Třebová, inv. č. 2 (=A).

Reg. RBMV IX., č. 82, s. 96 (podle orig.).

Lit. Z. Nejedlý, Dějiny města Litomyšle a okolí, I. Dějiny kláštera a biskupství Litomyšlského (do r. 1421), Litomyšl 1903, s. 220–221.

Iohannes, Dei et apostolice sedis g[racia] episcopus L[uthom]isslensis,¹ notum facimus teno[r]e presencium universis, [qu]od dum humane fragilitatis rima[mur] incertum, dum collabentis vite r[u]inam prospic[imus], dum cert[i]ssime mortis appropinquantis molestias [intu]emur, profecto ad considerandas nostre [v]ite semitas, ad discuciendum lese cons[cie]ncie tenebras et ad obtinendum favorem propicium iusti iudicis Domini Dei nostri argumentis non tam prob[abil]ibus quam eciam ad sensum de[monstrantibus] animamur eoquidem forcius, quo nichil latet iudicis tanti noticiam, quo cuncta nuda sun[t] eius oculis, quo sue potencie [nichil est], quod resistere valeat quovismodo. Ideoque volentes condicioni nostre mortalitatis auctore Deo consulere et misericordem nobis nunc op[tare Dominum], ne in examine discussivo districti sui iudicii severum iudicem senciamus, licet quandam abusinam et perniciosam consuetudinem, que [tamen consuetu] do dici non m[eretur], sed corruptela et exquisita iniuriosa malicia contra ius divinum, canonicum et humanum invenimus, videlicet devolu[ciones bonorum] mobilium et immobilium p[au]perum hominum nostrorum censualium in bonis episcopatus nostri et ad mensam nostram episcopalem pertinentium. N[os] vero volentes tam inevitabile scelus et perniciosum excogitateque malicie venenum subprimere, remonere et exstirpare, ne homines nostri supradicti censuales in episcopatu nostro ad mensam spectantes sub tali iniuriosa exaccione, /// [ang]aria sedeant vel eisdem ulterius sint astricti, animo deliberato de certa sciencia et bona ac libera voluntate cum consilio fidelium nostrorum tam spiritualium quam temporalium omnes devoluciones bonorum omnium mobilium et immobilium, que per mortem hominum nostrorum censualium ad predecessores nostros et nos devolvi consueverant, nostris hominibus censualibus predictis in episcopatu nostro supradicto et ad mensam nostram episcopalem pertinentibus, indulsum ipsos ab eisdem absolvimus, libertavimus, quittavimus et exemimus, absolvimus, libertamus, quittamus et eximimus,^a totis perpetuis temporibus affuturis. In cuius rei testimonium et robur sigillo nostro presentes iussimus communiri. Datum Luthomissl anno Domini millesimo quadringentesimo septimo, sabbato proximo post undecim milia virginum.

^a) Em. „exemimus“ A.

¹) Litomyšl, město ve východních Čechách.

2.

4. únor 1412. Litomyšl.

Jan, litomyšlský biskup, lidi podřízené a poplatné litomyšlskému biskupství ze vsí Dolní Újezd, Osík, Čistá, Janov, Němčice, Dvořice, Svinná, Strakov, Kozlov, Třemošná, Lezník, Karle, Květná, Vidlatá Seč, Chotěnov, Morašice, Říkovice, Bohuňovice, Sedliška, Nedošín, Mikuleč, Sematín, Lačnov, Koclířov a Kamenná Horka osvobozuje od práva odúmrti.

Sigg. 1) Jana, litomyšlského biskupa (deperditní); 2) litomyšlské katedrální kapituly, kula-tá, z přírodního vosku.

Orig. per. Lat., SOA Hradec Králové – SOKA Svitavy, AM Litomyšl, inv. č. 31 (=A).

Na dorsu: Littera devolucionis. 1412.

Ed. E. Čermák, List na osvobození Nápadův po vseh v biskupství Lithomyšlském, Památky archaeologické a místopisné 10, 1875, 2, kol. 359–360 (český překlad z litomyšlského urbáře z roku 1557).

Reg. RBMV IX., č. 98, s. 109–110 (podle orig.).

Lit. Z. Nejedlý, Dějiny, I., s. 220; CIM IV/1, s. 306–307; P. Sedláček, Listinný materiál ke vztahu Jana Železného a města Litomyšle, SPPFMU, ŘSV, 32, 2018, 1, s. 31–32, 36–38.

Iohannes, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Luthomisslensis,¹ notum facimus tenore presencium universis presentibus et futuris, quod dum humane fragilitatis rimamur incertum, dum collabentis vite ruinam prospicimus, dum certissime mortis appropinquantis molestias intuemur, profecto ad considerandas nostre vite semitas, ad discuciendum lese consciencie tenebras et ad obtinendum favorem propicium iusti iudicis Domini Dei nostri argumentis non tam probabilibus quam eciam ad sensum demonstrantibus animamur eoquidem forcius, quo nichil latet tanti iudicis noticiam, quo cuncta nuda sunt eius oculis, quo sue potencie nichil est, quod resistere valeat quovismodo. Ideoque volentes condicioni nostre mortalitatis auctore Deo consulere et misericordem nobis nunc optare Dominum, ne in examine discussivo districti sui iudicii severum iudicem senciamus et licet quandam abusinam et perniciosam consuetudinem, que tamen consuetudo dici non meretur, sed corruptela et exquisita iniuriosa malicia contra ius divinum, canonicum et humanum invenimus, videlicet devoluciones bonorum mobilium et immobilium pauperum hominum nostrorum censualium in bonis episcopatus nostri et ad mensam nostram episcopalem pertinentium. Nos vero volentes tam inevitabile scelus et perniciosum excogitateque malicie venenum subprimere et exstirpare, suffocare, annullare et omnimode in effectu cassare, ne homines nostri supradicti censuales in episcopatu nostro et ad mensam nostram spectantes sub iniuriosa exactione, angaria ac aggravacione sedeant vel eisdem ulterius sint astricti, animo deliberato et de certa nostra sciencia, accedente ad hoc prelatorum et capituli nostri ecclesie Luthomisslensis libera voluntate et benivolo assensu, omnes devoluciones bonorum omnium mobilium et immobilium, que per mortem hominum nostrorum censualium ad predecessores nostros et nos devolvi consueverant, nostris hominibus censualibus predictis in villis, videlicet Ugiezd,² Ossiek,³ Lauterbach,⁴ Iansdorff,⁵ Nyempczicz,⁶ Dworcicz,⁷ Swynna,⁸ Strakow,⁹ Kosslow,¹⁰ Trziemosa,¹¹ Leznik,¹² Carlsprun,¹³ Quietna,¹⁴ Syecz Widlata,¹⁵ Chotienow,¹⁶ Morassicz,¹⁷ Rzicowicz,¹⁸ Bohunowicz,¹⁹ Sedliski,²⁰ Nedossin,²¹ Mikulcz,²² Semenyn,²³ Lacznov,²⁴ Cunczdorff,²⁵ Hermansdorff²⁶ in episcopatu nostro supradicto et ad mensam nostram episcopalem pertinentibus, indulsimus ipsosque ab eisdem absolvimus, libertavimus, quittavimus et

exemimus, absolvimus, libertamus, quittamus et eximimus, a presentibus liberos reddentes ac perpetuis temporibus affuturis. Et nos Iohannes prior, Martinus custos, Laurentius cantor, Iacobus scolasticus, totumque capitulum ecclesie Luthomislensis, attedentes benigne sinceritatis affectum et laudabile opus pietatis, per reverendum in Cristo patrem, dominum Iohannem, episcopum Luthomislensem, dominum nostrum graciousum, in absolucione, libertacione et quittacione omnium devolucionum, que ad ipsum et ad mensam suam episcopalem per homines episcopatus sui supradicti deveniebant, ipsis hominibus factum et datum, matura deliberacione unanimi in capitulo nostro generali prehabita, ad predictas devolucionum absolucionem, libertacionem et quittacionem hominibus in villis supradictis per dominum nostrum episcopum datam et factam. Per presentes consentimus per omnia, sicut superius est expressum. In cuius rei testimonium et robur sigilla videlicet domini episcopi et nostrorum presentibus sunt appensa. Datum Luthomissil in capitulo nostro generali anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, feria quinta proxima post festum Purificacionis Virginis Marie.

a) Em. „exemimus“ A.

- 1) Litomyšl, město ve východních Čechách.*
- 2) Dolní Újezd, ves u Litomyšle.*
- 3) Osík, ves u Litomyšle.*
- 4) Čistá, ves u Litomyšle.*
- 5) Janov, ves u Litomyšle.*
- 6) Němčice, ves u Litomyšle.*
- 7) Dvořice, někdejší ves u Litomyšle.*
- 8) Svinná, kdysi ves, dnes součást České Třebové.*
- 9) Strakov, ves u Litomyšle.*
- 10) Kozlov, kdysi ves, dnes součást České Třebové.*
- 11) Třemošná, zaniklá ves (?).*
- 12) Lezník, kdysi ves, dnes součást Poličky.*
- 13) Karle, ves u Svitav.*
- 14) Květná, ves u Svitav.*
- 15) Vidlatá Seč, ves u Litomyšle.*
- 16) Chotěnov, ves u Litomyšle.*
- 17) Morašice, ves u Litomyšle.*
- 18) Říkovice, někdejší ves, dnes část vsi Morašice u Litomyšle.*
- 19) Bohuňovice, ves u Litomyšle.*
- 20) Sedlíštko, někdejší ves, dnes součást vsi Nová Sídla u Litomyšle.*
- 21) Nedošín, někdejší ves, dnes součást Litomyšle.*
- 22) Mikuleč, ves u Svitav.*
- 23) Semanín, ves u České Třebové.*
- 24) Lačnov, někdejší ves, dnes součást Svitav.*
- 25) Koclířov, ves u Svitav.*
- 26) Kamenná Horka, ves u Svitav.*

Seznam použitých pramenů a literatury:

Publikované prameny:

- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Vol. XIII., XV. Ed. BRANDL, Vincenz – BRETHERL, Berthold. Brünn 1897–1903.
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae. Vol. IV/1 Privilegia non regalium civitatum provinciarum annorum 1232–1452. Ed. HAAS, Antonín. Praha 1954.
- ČERNÝ, Miroslav. Il „doctor decretorum“ Kuneš di Třebovel. Edizione critica e analisi storico-giuridica del suo trattato „De devolucionibus“. Roma 1988.
- KALOUSEK, Josef. Řády selské a instrukce hospodářské. Archiv český. Sv. XXII. Praha 1905.
- Pražské synody a koncily předhusitské doby. Edd. POLC, Jaroslav V. – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Praha 2002.
- Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.), Vol. III., IV., V/I/2, VIII., IX. Edd. KOPIČKOVÁ, Božena – BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra – PSÍK, Richard – BOK, Václav – BLECHOVÁ, Lenka – SEDLÁČEK, Petr – VEČEŘE, Vojtěch. Prague 1977–2020.

Monografie:

- BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha 2010.
- BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny země Koruny české. Sv. IV.b. Praha–Litomyšl 2003.
- BOHÁČEK, Miroslav. Právní ideologie předhusitského zastánce selské svobody. In Sborník historický, 1961, sv. 8, s. 108–129.
- BOUBÍN, Jaroslav. Petr Chelčický. Myslitel a reformátor. Praha 2005.
- ČERNÝ, Miroslav. Kuneš z Třebovle. Středověký právník a jeho dílo. Plzeň 1999.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny země Koruny české. Sv. VI. Praha–Litomyšl 2007.
- GOETZ, Hans-Werner. Život ve středověku. Jinočany 2005.
- GRAUS, František. Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské. Sv. II. Dějiny venkovského lidu od poloviny 13. století do roku 1419. Praha 1957.
- HOSÁK, Ladislav. Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 2004.
- KADLEC, Jaroslav. Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova. Praha 1969.
- KADLEC, Jaroslav. Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Ranconis de Ericinio. Münster 1971.
- KADLECOVÁ, Marta – SCHELLE, Karel – VESELÁ, Renata – VLČEK, Eduard, Vývoj českého soukromého práva. Praha 2004.
- KRAFL, Pavel. Synody a statuta olomoucké diecéze. 2. vydání. Praha 2014.
- KRAFL, Pavel. Dějiny církevního práva v českých zemích ve středověku. Ius canonicum medii aevi, vol. 3c. Prešov 2024.
- KRAFL, Pavel. Canon Law in the Kingdom of Bohemia in the Middle Ages. Ius canonicum medii aevi, vol. 4. Prešov 2024.
- KROFTA, Kamil. Dějiny selského stavu. Praha 1949.
- LOSERTH, Joseph. Beiträge zur Geschichte der Husitischen Bewegung, II. Der Adalbertus Ranconis de Ericinio. In Archiv für österreichische Geschichte, 1878, sv. 57, s. 203–276.
- MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526). Sv. IV. Venkovský lid. Národnostní otázka. Praha 1999.
- NEJEDLÝ, Zdeněk. Dějiny města Litomyšle a okolí. Sv. I. Dějiny kláštera a biskupství Litomyšlského (do r. 1421). Litomyšl 1903.
- PAPAJÍK, David – SOMER, Tomáš. Albert ze Šternberka. Arcibiskup, zakladatel, mecenáš a diplomat doby Karla IV. Praha 2021.

- PLAČEK, Miroslav. Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2001.
SEDLÁK, Jan. M. Jan Hus. Praha 1915.
SPĚVÁČEK, Jiří. Václav IV. 1361–1419. Praha 1986.
VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – TAUCHEN Jaromír a kol. Vývoj soukromého práva na území českých zemí. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, sv. 426. Brno 2012.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích:

- FLAJŠHANS, Václav. M. Jana Husi traktát o otmrti. In Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, 1902, Praha 1903, č. 5, s. 1–11.
FRIC, Pavel. Právo odúmrti pro Nosislav udělené listinou Pertolda z Lipé a Viléma z Pernštejna roku 1476. In Jižní Morava, 2014, roč. 50, sv. 53, s. 382.
HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Litomyšlské biskupství. In Litomyšl. Duchovní tvář českého města (Sborník historických prací). Litomyšl 1994, s. 29–51.
HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Das Synodal- und Reformpredigtwesen in den Gärungsprozessen im spätmittelalterlichen Böhmen. In Przegląd Tomistyczny, 1916, roč. 22, s. 157–199.
CHERUBINI, Giovanni. Rolník a zemědělství. In: LE GOFF, Jacques (ed.). Středověký člověk a jeho svět. Praha 1999, s. 101–121.
KALOUSEK, Josef. Traktat Jana z Jenštejna proti Vojtěchovi Rankovu o odúmrtech. In Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag / Zprávy o zasedání královské české společnosti nauk v Praze, 1882, s. 173–186, č. 22
[KALOUSEK, Josef] – ČERMÁK, Eduard. Osvobození poddaných biskupa Litomyšlského od nápadův. In Památky archaeologické a místopisné, 1875, roč. 10, č. 2, kol. 357–360.
KRAFL, Pavel. Provincial and Legatine Statutes of the Archbishops of Prague. In Quaestiones Medii Aevi Novae, 2003, sv. 8, s. 289–300.
KRAFL, Pavel. Canonical Jurisprudence in the Kingdom of Bohemia in the Middle Ages. In Annals. Belgrad Law Review, 2023, roč. 71, č. 3, s. 441–474.
SEDLÁČEK, Petr. Listinný materiál ke vztahu Jana Železného a města Litomyšle. In Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, 2018, vol. 32, č. 1, s. 25–38.
SCHLESINGER, Ludwig. Deutschböhmisches Dorfweisthümer In Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1884, vol. 22, s. 281–330.
TLAPÁK, Josef. Purkrechť a odúmrtí na tloskovském panství v době předbělohorské. In Pocta nestoru české agrární historiografie. K jubileu PhDr. Josefa Tlapáka, CSc., Praha 2003, s. 187–207.
TOMÍČEK, Ant. Sedlák od století šestnáctého na Litomyšlsku. In Český lid, 1899, roč. 8, s. 153–156.

Počet slov: 6 410

Počet znaků (vrátane medzier): 43 686